

Seminární práce – Pojem věci v právním smyslu

Volodymyr Procjuk

“Ustanovení občanského zákoníku provázejí člověka pro celý život.“ Jaromír Sedláček, profesor občanského práva Masarykova univerzita v Brně, 30. léta 20. stol.

S tímto názorem nelze než jenom souhlasit. Nový občanský zákoník, přinášející řadu změn zajisté nebude výjimkou.

Tento významný kodex účinný od 1. 1. 2014 byl přijat pod číslem 89/2012 Sb. Někdo by v tom mohl spatřovat určitou symboliku s rokem 1989 (jako revolučním rokem) a nebyl by daleko od pravdy. Samotná důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku uvádí jako jeden z programových cílů diskontinuitu vůči „socialistickým občanským zákoníkům z let 1950 a 1964. Na druhou stranu se netají tím, že základní ideové zdroje byly občanský zákoník bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Z hlediska systematiky má význam, že nový občanský zákoník především sledoval modernizační revizi rakouského obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Daná východiska můžeme také sledovat v novém pojetí věci a jejím rozdělení.

Mým cílem v této seminární práci nebylo komplexně pojmout celou úpravu pojmu věci v novém občanském zákoníku, nýbrž jsem se snažil zaměřit na platné pojetí věci v právním smyslu v komparaci s jinými ideovými zdroji a novou úpravou, zamyslet se nad úskalími dané úpravy pro praxi, její plusy a mínusy a možná východiska. Už fakt, že současný občanský zákoník upravuje danou problematiku ve čtyřech §, kdežto nový občanský zákoník nám nabízí bohatou úpravu v padesáti šesti §, mluví za své. Rozhodně zde neaspiruji o souhrnnou monografii v rozsahu diplomové práce. Zaměřil jsem se jenom na některé reálie, které přináší nový občanský zákoník. Moje pozornost především směřovala k vymezení věci v právním smyslu, novému pojetí zvířete jako věci, úpravě hmotných a nehmotných věci, lidskému tělu a bližší pohled na novou terminologii související s podnikem. Pro další pojednání o věcech především s reflexí na úpravu příslušenství a součástí věci nebo také na hodnotu věci milerád odkazuji na svého kolegu Jakuba Sosnu, který se také věnoval pojetí věci v právním smyslu dle nového občanského zákoníku.

Pojetí věci v právním smyslu

Platný občanský zákoník pojmově věc v právním smyslu nevymezuje. O věcech v právním smyslu ani nemluví („věc v právním smyslu“ užil jen § 5 odst. 2 ObchZ). V tomto případě se jedná o důsledek materialismu, na němž stál občanský zákoník z roku 1964, který vymezení věci v právním smyslu opustil. Definici věci v právním smyslu neobsahuje, neboť vycházel z myšlenky, že věc je přírodní fakt, který se nepřislouší právu definovat. Platný občanský zákoník v § 118 uvádí, že předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci byty a nebytové prostory, a pokud to jejich povaha připouští také práva nebo jiné majetkové hodnoty. Omezuje se pouze na členění věci na movité a nemovité. Tímto má na mysli jenom hmotné předměty (*res corporales*)ⁱ. V minulosti například ABGB, připouštěl existenci nehmotných věcí, jimiž se však rozuměla práva. Stejně tomu tak je i v novém občanském zákoníku. Nicméně dnes platný občanský zákoník výslovně rozlišuje věci a práva, z čehož logicky plyne, že věc a právo je pokaždé něco jiného, takže práva nelze považovat za (hmotné věci).ⁱⁱ Obecné znaky vymezující věc v právním smyslu jsou její **ovladatelnost a použitelnost** (taky užitečnost), které musí být naplněny kumulativně a sloužit potřebám lidí (mají užitnou hodnotu). Užitečnosti chápeme nejenom faktické přinášení užitku vlastníkově, ale objektivní způsobilost přinášet užitek ať už hospodářský nebo estetický. Nicméně tento požadavek je dosti rozporný. Děravý nebo úplně rozbitý hrnek nebo stěp, který z něj zbyl, by se na první pohled mohl zdát naprosto neužitečným. Co ale kdyby byl tisíc let starý? Bezpochyby by měl nevyčíslitelnou sběratelskou hodnotu (můžeme chápat taky jako užitečnost). Podle ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 185/2001 Sb. o odpadechⁱⁱⁱ, je odpadem každá movitá věc, které se osoba zbavuje, nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit, tedy je zde řečeno, že pokud se někdo zbavuje nějaké věci, je pro něj neužitečná. Na druhou stranu zbaví-li se vlastník věci pro něho nepotřebné, neznamená to ještě, že daná věc je zcela neužitečná. Vezměme si příklad různých druhů recyklovatelných odpadů, které jsou užitečné minimálně pro toho, kdo je zpracovává. Nicméně kritérium užitečnosti jako pojmový znak pro vymezení věci v právním smyslu se nejeví velmi vhodným měřítkem. Aby věc byla věcí v právním smyslu, musí být také ovladatelná. V tomto případě je na místě stejně jako u užitečnosti objektivní hledisko. Věci nemusí být v konkrétní chvíli ovladatelné, aby mohly být věcmi v právním smyslu (*pes na útěku*) a nemusí je ovládat každý (řízení kamiónu).

Zajímavou kategorií neovladatelných hmotných předmětů jsou nebeská tělesa. Kosmická smlouva z roku 1967, kterou je vázaná i Česká republika, v čl. II. stanovuje zákaz jakéhokoli přivlastňování Měsíce a jiných nebeských těles.^{iv} Článek 2 deklaruje kosmický prostor jako *rei communis*. Je úsměvné, jak některé společnosti prodávají pozemky na Měsíci nebo Marsu nehledě na fakt, že tyto věci jsou *res extra commercium* a náš právní řád jim ani nepřisuzuje povahu věci v právním smyslu, tudíž nemůžou být ani objektem právních vztahů. V tomto případě vyvstává otázka, jestli je legální způsob prodeje něčeho, co není schopné být objektem koupě a jestli taková kupní smlouva bude vůbec platná. Nejspíše dojdeme k názoru, že nikoliv. Pokud bychom neplatnost tohoto

prodeje namítali u soudu předpokládám, že s nejvyšší pravděpodobností bychom uspěli. Nicméně jak se dočteme na internetu, je opravdu těžké odolat koupi originálního dárku pro naše blízké.

Absence definice věci v platném občanském zákoníku vede k tomu, že literatura občas kolísala v závěrech o právní povaze energií, neboť zákon těžko vystačil s obecným významem slova „věc“. Týká se to hlavně otázky, zda lze pod tento pojem subsumovat elektřinu, teplo či jiné přírodní síly. Například v učebnici československého občanského práva z roku 1974 se za příklad neovladatelnosti považuje sluneční energie, která nám už dnes občas topí a ohřívá vodu.^v S tímto faktem se vypořádala judikatura, která ovladatelné přírodní síle přisoudila povahu věci stejně tak zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v § 134^{vi}, kde pod pojmem věci rozumí i ovladatelnou přírodní sílu. Nový občanský zákoník v § 497 už pojednává o ovladatelných přírodních silách. Stanoví, že na ovladatelné přírodní síly, se kterými se obchoduje, se použijí **přiměřeně ustanovení o věcech hmotných**.

Jak už jsem zmínil, současný platný občanský zákoník vychází z úzkého pojetí věci, kde v § 118 rozlišuje mezi věcmi, právy a jinými majetkovými hodnotami. Na stejném principu stojí také německé pojetí (§ 90 BGB), které vylučuje z právního pojmu věci vše, co nemá hmotnou podstatu (věcmi ve smyslu zákona jsou **jen tělesné předměty**).^{vii} Naproti tomu romanistická tradice, která pojímá tělesné a netělesné věci se odrazila v širokém pojetí věci v § 285 ABGB^{viii} (věc definována jako „**vše, co se liší od osoby a slouží potřebě lidí**“). Za věc v právním smyslu byly považovány i věci nehmotné, které „nebylo možné chápati smysly“ (například právo rybolovu). Nový občanský zákoník se vrací k širokému pojetí věci. Podle něho věci v právním smyslu je **vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí**. Pokud bychom se blíže zahleděli do této definice, můžeme v ní najít všechny podstatné pojmové znaky věci v právním smyslu a to rozlišení objektů a subjektů práva, ovladatelnosti a užitečnosti. Mezi věci tak spadají kromě hmotných předmětů i práva a jiné majetkové hodnoty. Nový občanský zákoník jednoduše pod **pojmem věci zahrnul současný pojem předmětu občanskoprávních vztahů podle § 118 OZ**. Pod tuto definici budou spadat i byty a nebytové prostory, které byly doposud „vyčleněny“ ač k tomu nebyl žádný zvláštní důvod. V tomto smyslu odbourává současný stav diferenciaci předmětů občanskoprávních vztahů. Široké pojetí věci v právním smyslu umožní aplikaci této úpravy taktéž na „nehmotné statky“ jako jsou energie, patenty a jiné objekty průmyslového a duševního vlastnictví, řadu investičních nástrojů bez hmotné podstaty typu opcí, swapů, futures nebo forwardů atd. V tomto smyslu vidím rozumný posun dopředu, reflektující vývoj v oblasti cenných papírů (vyřešení otázky nehmotné podstaty zaknihovaných cenných papírů jako věci v právním smyslu) a obecně práv duševního vlastnictví.

Věci hmotné a nehmotné

Tradiční dělení věci na hmotné (*res corporales*) a nehmotné (*res incorporales*) vychází z romanistické tradice, podle níž hmotné a nehmotné věci společně vytvářejí majetek určité osoby. Nehmotnými věcmi se rozumí statky, které existují jen právně (*in iure consistunt*). V tomto případě se bude jednat především o majetková práva vycházející z obligací. Jde vidět, že se zde věc ztotožňuje se subjektivním právem, kdy nám vzniká hybridní pojetí s ohledem na to, že vlastnictvím se rozumělo vždy vlastnictví k věci hmotné. Pro širší pojetí věci jako statku, který může být objektem občanskoprávních vztahů, byla stěžejní jeho ocenitelnost v penězích (z toho vyplývající princip pekuniární kondemnace v případném žalobním nároku). Existence nehmotných věci byla u nás odmítnuta občanským zákoníkem z roku 1950. Jednalo se o důsledek již zmíněného materiálního chápání věci, který byl blízký „lidovému chápání“, jako hmotných předmětů. Nový občanský zákoník se vrací k romanistické tradici a rozděluje věci na hmotné a nehmotné. V § 496 jako hmotnou věc chápe ovladatelnou část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu a **nehmotnou věcí jsou práva, jejichž povaha to připouští**, a jiné věci bez hmotné podstaty (např. § 504 Obchodní tajemství). Současná koncepce platného občanského zákoníku stojí na principu, že předmětem vlastnického práva může být jen věc, a nikoli právo, jak tomu je u nového občanského zákoníku. V následujícím textu se pokusím rozebrat novou úpravu a její možnou aplikaci v praxi v souvislosti s vlastnictvím k věcem jako právy.

Teorie vychází z rozlišování mezi práva absolutními a relativními a z toho vyplývajících důsledky. Vlastnické právo je právem absolutním (působnost *erga omnes*). Jestli budou i práva relativní, zejména obligační práva (např. pohledávka) předmětem vlastnického práva, dostane se jim logicky absolutní ochrany. Dané východisko najdeme v § 1011, který uvádí, že vše co někomu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné, je jeho vlastnictvím. Z toho logicky plyne, že pod tuto množinu budou spadat i práva jako věci nehmotné, pokud to jejich povaha připouští. Nyní se konkrétně pokusím zaměřit na pohledávku jako jeden z nejčastějších obligačně-právních vztahů. Pohledávka je klasicky vztah věřitele a dlužníka, kdy se mezi nimi zakládá obligační vztah, který stanovuje, jak daná pohledávka vzniká, jakým způsobem a kdy je dlužník povinen plnit věřiteli. Z uvedeného vyplývá, že pohledávka je druh majetkového práva a podle nového občanského zákoníku bude pojímána jako věc v právním smyslu (nehmotná), která je součástí věřitelova majetku a zároveň předmětem jeho vlastnictví. Nyní je na místě si položit otázku ochrany pohledávky. Z uvedeného vyplývá, že věřitel bude mít v tomto případě možnost podat vlastnickou žalobu. Stejně tomu tak by bylo za daných okolností například u zástavy nebo služebnosti.

Vlastnické právo má dvě stránky a to pozitivní a negativní. Ta první představuje moc vlastníka nakládat s věcí podle své libovůle, kdežto ta druhá vyloučit jiné z tohoto nakládání. Ochrana vlastnické práva je dnes zakotvena v § 126 a v návrhu občanského zákoníku v § 1012 v návaznosti na bližší specifikaci s § 1040 (vindikační žaloba) a § 1042 (negatorní žaloba). Vindikační žaloba je nárok vlastníka na vydání věci proti tomu, kdo mu ji neprávem zadržuje. Právní řád mu v podstatě poskytuje možnost uvést do souladu stav faktický a právní. Nicméně tato situace už z logiky věci může nastat jen u fyzicky existujících věcí. Obligační práva, a v našem případě pohledávka, jimi nejsou. Z uvedeného vyplývá, že nemůžou být předmětem vindikační žaloby. Vystává zde nutná diferenciací práv (nehmotných věcí) a hmotných věcí v souvislosti s novým širokým pojetím věci jako předmětu vlastnického práva.

Můžou také nastat situace, kdy jednání třetích osob zasahují do obligačních práv, aniž by danou věc fyzicky ovládaly. Nový občanský zákoník v souvislosti se širokým pojetím věci zahrnuje pohledávky do předmětu vlastnického práva, kdy se pohledávka spravuje jednak vztahem obligačním (ve smyslu vztahu věřitele a dlužníka) a jednak právem věcným, jelikož proti zásahům jiných osob má věřitel vlastnickou žalobu. Dané východisko uvádí důvodová zpráva. V podstatě se jedná o poskytnutí negatorní žaloby sloužící proti zásahům třetích osob do obligačních práv, čímž se umožňuje jejich absolutní ochrana. Tento přístup je v rozporu s klasickým chápáním principů soukromého a z něho vyplývající vztahy inter partes.

Úpravu negatorní žaloby, jak už jsem zmínil, najdeme v § 1042, který uvádí, že vlastník se může domáhat ochrany proti každému, kdo neprávem do jeho vlastnického práva zasahuje nebo je ruší jinak než tím, že mu věc zadržuje. Vystává zde otázka, jak může být věřitel rušen jednáním třetích osob, aby mohl uplatnit negatorní žalobu. V tomto případě by se nejspíše jednalo o různé druhy rušení při plnění závazku. Zásahy do nemožnosti plnění, způsobení prodlení dlužníka nebo věřitele nebo vady plnění. Všechny tyto případy by nejspíše připadaly v úvahu.

Př.: Máme dlužníka D1, jehož věřitelem je V1, který je dlužníkem svého věřitele V2. D1 je v prodlení s plněním pro V1 a z toho vyplývá prodlení plnění pro V2.

Bude mít věřitel V2 možnost uplatnění negatorní žaloby vůči dlužníku D1 v souvislosti s prodlením věřitele V1, aby chránil svoji pohledávku?

Je otázkou, zda takový vztah vůbec můžeme chápat jako zásah do vlastnického práva k pohledávce věřitele V2 vůči svému dlužníku V1. Pokud bychom tuto možnost připustili a logicky to vyplývá z dané koncepce, aplikační praxe by dle mého názoru přinesla značné obtíže. Nevím, zda autoři pomysleli i na takové situace a jestli to vůbec bylo jejich úmyslem.

Dalším případem by mohl být zásah třetích osob do vlastnického práva k pohledávce v souvislosti s výkonem práv a povinností z ní vyplývajících.

Pr.: A se zaváže B, že pro něj v určitý den provede umělecký výkon. A bydlí v místě, kde nejedí žádné spoje a jedinou možností, jak se dostat na místo je použití osobního automobilu. Narušitel C si předtím vypůjčí automobil s tím, že mu ho vrátí před plánovaným odjezdem, nicméně tak neučiní.

Má se možnost B domáhat na C pomocí negatorní žaloby o navrácení automobilu včas, aby tak chránil svoje vlastnické právo k pohledávce?

V tomto trošku přehnaném případě nejspíše dojdeme k závěru, že negatorní žaloba nepřipadá v úvahu. Dojdeme k absurdním závěrům a situacím, když si představíme, jak by asi tuto žalobu aplikoval B, vyhledával narušitele a důsledky nesplnění povinnosti C v souvislosti s vymáháním jeho povinnosti.

Na daných příkladech můžeme vidět dva odlišné přístupy k ochraně vlastnického práva k pohledávce. V tom prvním z nich by to podle mě bylo ještě myslitelné, druhý ukazuje opak. Platný občanský zákoník obsahuje ochranu proti třetím osobám, kdy má osoba na základě obligačního vztahu právo vyloučit rušitele z nakládání s hmotnou věcí nezávisle na aktivitě vlastníka. Jedná se například o případ, kdy předmět nájmu může být požadován zpět nehledě na nutnost požadovat vindikační žalobu vlastníka. Danou úpravu obsahuje § 126 odst. 2.^{ix} Co se týče nového občanského zákoníku, ten nabízí vedle již dvou způsobů ochrany vlastnického práva taky žalobu z domnělého vlastnictví (actio Publiciana). Ta umožní těm, kteří **drží poctivě a pravě** (rozlišuje NOZ), vůči všem, kdo mají slabší právo, možnost žalovat, jakou má vlastník. Z praktického důvodu se poskytuje obdobná ochrana i tomu, kdo má věc u sebe z jiného právního důvodu např. nájem nebo výpůjčka. Tuto ochranu může uplatňovat jenom osoba, jejíž právo se opírá o obligační titul a to pouze vlastním jménem.

Široké pojetí věci má tu základní nevýhodu, že aplikace některých ustanovení o **věcných právech je na takto chápáné věci** (práva) z její povahy **vyloučena**. Vzniká nám zde odlišný režim aplikace ustanovení o věcných právech na věci hmotné a nehmotné. Je vidět, že autoři přece jenom nedokázali vytvořit jednotný režim pro všechny věci a široké pojetí věci v tomto smyslu bude mít tuto nevýhodu. Některá ustanovení o věcných právech z logiky věci budou neaplikovatelná na subjektivní práva (např. věcné břemeno k pohledávce). Tuto skutečnost se nový občanský zákoník snaží zmírnit tím, že v obecných ustanoveních o věcných právech uvádí, že ustanovení této hlavy se použijí na věci hmotné i nehmotné, na práva však jen potud, připouští-li to jejich povaha a neplyne-li ze zákona něco jiného. V návaznosti taky s § 988 kde stojí, že držet lze právo, které lze právním jednáním převést na jiného a které **připouští trvalý nebo opakovaný výkon**. Tímto způsobem, jak uvádí důvodová zpráva, se autoři snažili vyrovnat s odlišným režimem některých subjektivních práv, kdy aplikace ustanovení o věcných právech z podstaty věci nebude možná. Nicméně až praxe ukáže problematiku

takové úpravy a jsem sám zvědav na judikaturu, která se bude muset s tímto stavem vypořádat a řešit spory týkající se aplikace věcných práv na práva jako věci v právním smyslu.

Pojem zvířete v novém občanském zákoníku

Současná právní teorie a praxe již od dob římského práva uplatňuje tezi, že zvíře je věcí v právním smyslu, a tudíž se na něj aplikují příslušná ustanovení občanského práva týkající se věcí, zejména ustanovení o věcech hmotných a o vlastnickém právu. Zvíře je věcí v právním smyslu. Evropské kodexy v posledních letech inklinují k vyloučení zvířete jako věci. Příkladem může být novela rakouského občanského zákoníku (§ 285a) z r. 1988 a německého občanského zákoníku (§ 90a) z r. 1990^x. Tento proces se v občanském právu označuje jako „dereifikace zvířat“ a hlavním vodítkem jsou ekologická hlediska a etika ochrany zvířat. S touto skutečností se dané zákoníky vypořádávají tím způsobem, že zvíře vyčleňují z množiny věcí, nicméně stanoví, že předpisy o věcech se na ně budou aplikovat v mezích, kde pro ně neplatí odchylná úprava. Nový občanský zákoník sleduje podobné tendence, kdy v § 494 stanoví, že živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Dále uvádí, že **živé zvíře není věcí** a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze. Z uvedeného taky a contrario vyplývá, že mrtvé zvíře věcí v právním smyslu bude a také ze zmínky o „živém tvor“ (a důvodová zpráva to potvrzuje) se zvířetem v návrhu nového občanského zákoníku nemyslí pouze obratlovci, tak jako v zákoně na ochranu zvířat proti týrání^{xi}, ale i bezobratlí, pokud jsou **schopni cítit bolest nebo stres**. Bude jistě zajímavé argumentovat a určovat, zda některé zvíře cítí bolest nebo stres především v případech, kdy se bude jednat o bezobratlé. Toto nové pojetí zvířete je tedy širší, než jsme nyní zvyklí jej vykládat ve veřejném právu. Z uvedeného vyplývá, že se na zvíře budou aplikovat ustanovení o věcech s následujícími omezeními. Ustanovení nového občanského zákoníku o věcech se na zvířata použijí, jen pokud to nebude odporovat povaze zvířete jako živého tvora. Důvodová zpráva přímo uvádí, že by bylo v rozporu s povahou zvířete jako živého tvora použít zástavu psa lpícího na svém pánovi s tím, že pes bude předán zástavnímu věřiteli jako osobě zvířeti cizí a k tomu bude vystaven stresu. V tomto smyslu se reflektuje určitý emoční vztah mezi zvířetem a jeho pánem a na psa se nepoužijí ustanovení o věcech, zde konkrétně o věcných právech. Dalším omezením budou zvláštní právní předpisy na ochranu zvířat, pokud by měly speciální úpravu odchylnou od nového občanského zákoníku. Je místě pro ilustraci zmínit zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 166/1999 Sb. (veterinární zákon), zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti nebo zákon č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách.

Nový občanský zákoník přináší odlišné chápání zvířete, než tomu bylo doposud. Dle mého názoru je velice pravděpodobné, že z praktického hlediska daná změna nebude mít takový význam, jak to na první pohled může vypadat. Ustanovení o věcech

se na zvířata budou aplikovat i nadále jenom s výše uvedenými omezeními. Je otázkou zda tato úprava nepřinese spíše komplikace než přínos do chápání zvířete jako věci v právním smyslu. Vidím v tom především přípravu půdy pro budoucí spory, kde se nové úpravy bude spíše zneužívat a bude obtížně posuzovat případ od případu, kdy se na zvíře bude hledět jako na věc a kdy nikoliv. Já osobně, pokud šlo autorům především o vyšší ochranu zvířat a zohlednění moderních tendencí nahlízejících na zvíře jako něco specifického, bych volil speciální úpravu v již existujících zákonech poskytujícím zvířatům jako živým tvorům vyšší stupeň ochrany. Nová úpravu mi připadá spíše problematická než přínosná.

Obchodní závod a pobočka

Nový občanský zákoník přichází s novými pojmy a to obchodním závodem a pobočkou. V důvodové zprávě se můžeme dočíst, že nahrazení pojmu „podnik“ pojmem obchodní závod je především různé chápání pojmu „podnik“. V užším slova smyslu třeba jako soutěžitele nebo právo Evropské unie také často používá slovo „podnik“ k vymezení prostoru. Toto vícevýznamové pojmání proniká i do platného práva a některé právní předpisy, zejména z oblasti veřejného práva chápou podnik různě a nikoli jen jako předmět, nýbrž i jako objekt práv a povinností. Jedním z důvodů má být taky fakt, že se dává zřetelně najevo, že vlastníkem nemusí být jen podnikatel a že jej může dostat do rukou i jiná osoba (např. dědic), která může obchodní závod vlastnit, a i když nemusí být podnikatelem způsobilým k jeho provozu, může takový závod např. trvale nebo dočasně propachtovat. Pojdme se podívat na novou úpravu, která obchodní závod definuje v § 502. Ten stanoví, že obchodní závod (dále jen „závod“) je organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti. Dále definice obsahuje vyvratitelnou právní domněnku, která stanoví, že se má za to, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho provozu. Se zřetelem k této domněnce je patrné, že k obchodnímu závodu patří ty věci, které podnikatel vůlí vymezil (ať výslovně, ať jen faktickou používání) - rozhodná je skutečnost. S ohledem na jednotné chápání pojmu věci v právním smyslu se opouští definice § 5 ObchZ popisující podnik jako soubor hmotných, nehmotných a osobních složek.

Co se týče pobočky, bude ponecháno na vůli podnikatele, jestli určitou část závodu vymezí tak, aby v rámci obchodních styků vystupovala jako pobočka (filiálka) a - hospodářsky a do jisté míry i právně - autonomní jednotka. K tomu se kumulativně vyžadují splnění podmínek hospodářské a funkční samostatnosti, jak blíže uvádí § 503 odst. 1. I v tomto případě bude rozhodovat faktický stav, nikoliv zápis do obchodního rejstříku. Pobočka, která bude zapsána do obchodního rejstříku, bude odštěpným závodem, jak uvádí § 503 odst. 2.

Z uvedeného vyplývá, že kromě změny v názvosloví bude mít podnikatel taky v závislosti na jeho vůli možnost vyčlenit tzv. pobočku, která by se měla vykazovat hospodářskou a funkční samostatností. Je otázkou, jak bude vypadat zastupování

podnikatele v otázkách týkající se pobočky, která nebude zapsaná do obchodního rejstříku. Budeme mít něco jako „vedoucího pobočky“ jako obdobu „vedoucího odštěpného závodu“? Pokud ano, bude se na tuto pobočku vztahovat stejný režim jako na odštěpný závod?

Lidské tělo a jeho části

Platné občanské právo zastává názor, že lidské tělo ani jeho části nelze považovat za věci v právním smyslu, ačkoliv by splňovaly předpoklady věci hmotných a kritérium užitečnosti a ovladatelnosti. Nicméně nejsou právně uznávány za věci a to ani přirozené části lidského těla ani umělé části (plomby, protézy). V případě, že by tyto části byly odděleny (umělé části), stanou se věci. Stejně je tomu tak, stane-li se to přirozeným rozpadem těla (srov. k tomu rozsudek bývalého Nejvyššího soudu sp. zn. 11Tz 42/82)^{xii}. Při dispozicích s částmi lidského těla se sice jedná o právní úkon, ale přirozeně nejde o převod vlastnictví. Tuto problematiku regulují především veřejnoprávní předpisy týkající se především otázek transplantací, transfúzí nebo jiných specifických medicínských výkonů. Jak uvádí důvodová zpráva, lze za určitých okolností lidské části považovat za věc v případě, že to tak stanoví zvláštní právní předpis nikoliv však v režimu občanského zákoníku. Opět zde vyvstává otázka, do jaké míry připustit možnost dispozice s částmi vlastního těla, popřípadě s částmi mrtvého lidského těla. V současnosti je v našem právním řádu zakotven princip předpokládaného souhlasu s dárcovstvím orgánů na základě § 11 zákona č. 285/2002 Sb. (transplantační zákon), který taxativně uvádí výjimky, kdy od zemřelého nelze odebrat části jeho těla, čímž v podstatě zakotvuje předpokládaný souhlas. Zákonodárce a priori nahrazuje vůli potencionálního dárce, kdy mu dává možnost předem vyslovit nesouhlas s dárcovstvím. Nový občanský zákoník v § 493 uvádí, že lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věci. Zda se mají na mysli i umělé části lidského těla, z tohoto ustanovení ani z důvodové zprávy nevyplývá. S ohledem na zmíněný judikát tomu tak nejspíše nebude.

Z mého úhlu pohledu se domnívám, že tato úprava je rozumná a jsem rád, že nový občanský zákoník nepřistoupil k řešení, kdy by některé části lidského těla vyjmul z res extra commercium a přisoudil jim povahu věci. S určitostí by to směřovalo k extenzivnímu výkladu a v podstatě legalizaci, sice třeba v omezené míře, obchodování s částmi lidského těla. Je dobře, že se výslovně stanoví zákaz a pro medicínské účely, které sledují především potřebnost a nutnost daného výkonu nikoliv nějaký zisk plynoucí z obchodu, zde budou k dispozici veřejnoprávní úpravy.

ⁱ Švestka, J. Dvořák, J. Občanské právo hmotné 1, 2009, str. 239

ⁱⁱ Fiala, J., Kindl, M., et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl 1. Vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 344

ⁱⁱⁱ § 3 odst. 1 zákona č. 185/2001 Sb. o odpadech a o změně některých dalších zákonů: (1) Odpad je každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č. 1 k tomuto zákonu.

^{iv} Vyhláška 40/1968 Sb. o Smlouvě o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles

Článek II: Kosmický prostor včetně Měsíce a jiných nebeských těles si jednotlivé státy nemohou přivlastnit prohlášením suverenity, užíváním, okupací nebo jakýmkoli jiným způsobem.

^v Fiala, J., Kindl, M., et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl 1. Vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 344

^{vi} (1) Věci se rozumí i ovladatelná přírodní síla. Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, peněžní prostředky na účtu a na cenné papíry, nevyplyvá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

^{vii} Eliáš, K., Velký akademický komentář k Občanskému zákoníku 1.svaz. Praha: Linde Praha a.s.. 2008, s.468

^{viii} Věci v právním smyslu je vše, co je odlišné od osoby a slouží k potřebě lidí.

^{ix} § 126 (1) Vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje.

(2) Obdobné právo na ochranu má i ten, kdo je oprávněn mít věc u sebe.

^x Eliáš, K. Věc jako pojem soukromého práva. *Právní rozhledy* 4/2007

^{xi} § 1 zák. 246/1992 Sb.

(1) Účelem zákona je chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrčením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem.

^{xii} Fiala, J., Kindl, M., et al. Občanský zákoník. Komentář. I. díl 1. Vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 345

Další prameny:

Melzer, F.: Pojem věci v návrhu nového občanského zákoníku., *Právník*, 2007, č.11

<http://obcanskyzakonik.justice.cz>